

Clarence van Buuren: die man agter die donkerbril.

Chris Marnewick. Pretoria: Protea Boekhuis, 2012. 528 pp. ISBN: 978-1-186919-506-9.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v49i2.22>

Kriminaliteit—spesifiek gewelddadige moord gepaardgaande met lykskending—trek heelwat aandag. Voeg daarby 'n siener wat die lyk voor die polisie opspoor en die uiteinde is histerie onder die publiek en in die media. In sy vierde boek beskryf Chris Marnewick die gebeure rondom die moord op Joy Aken op 2 Oktober 1956. Die beskuldigde, Clarence van Buuren, word die doodstraf vir hierdie oortreding opgelê. Hy bepleit egter deurgaans sy onskuld en wend verskeie pogings aan om dit te bewys. Selfs oomblikke voor hy na die galg begelei word, ontken hy dat hy vir die moord verantwoordelik is. Marnewick was 'n agtjarige ten tye van die moord en lees daarvan in koerante. Vyf en vyftig jaar later sien sy boek *Clarence van Buuren: die man agter die donkerbril* die lig, 'n produk van jare se soeke na inligting en antwoorde oor wat daardie nag gebeur het. Die boek is primêr op drie bronne gebaseer, naamlik die Van Buurensaakrekord, die Joy Aken-dossier en 'n tas vol materiaal wat die joernalis Gehri Strauss oor die saak versamel het. Daarbenewens het Marnewick verskeie individue geraadpleeg ten einde meer inligting rakende die saak en die persoonlikhede van rolspelers in te win.

Marnewick verskaf goeie beskrywings van die Suid-Afrikaanse samelewing in die 1950's. Norme en waardes van dié tyd, veral rakende geslagsrolle en seksualiteit, skemer gereeld in die werk deur. Die reeks foto's gee die leser konteks van die formele aard van hierdie tyd, asook beskrywings soos: "Twee jong mans met ducktail-haarstyle word uit die hof uitgegooi. Alle mans wat nie dasse aan het nie word ook beveel om spore te maak." Die massahisterie en vertrapping tydens die verhoor word treffend uitgebeeld en met foto's

ondersteun. Teen hierdie agtergrond ontvou die hofverrigtinge van die moordsaak.

Marnewick maak ruim gebruik van inligting uit die dossier en saakrekord. Vrae en antwoorde tussen die aanklaers, die verdediging en getuies word direk aangebied, asook grepe uit briewe wat Van Buuren geskryf het. Elke krieseltjie inligting word herkou en be wyse word vanaf verskeie invalshoeke ondersoek en bespreek. Hoof temas uit die ondersoek en verhoor wat die boek dek, sluit in die aanwesigheid van 'n alibi, die raaisel rondom die verminking van Joy Aken se lyk, die afstande wat Van Buuren daardie nag per motor afgelê het, die wapens en ammunisie wat in die moord gebruik is en wat in Van Buuren se besit gevind was, asook die bloedvlekke en -spatsels in die motor en op Van Buuren se klere. Regsaspekte, veral wanneer die doodstraf ter sprake was, word in eenvoudige taal uitgelê. Ander strafsake word ook gebruik om belangrike aspekte van die regsstelsel, bewysreg en hofprosedures van die tyd te verduidelik. Voorbeelde van moorde deur geestesversteurdes word voorsien in gevalle waar die doodstraf klaarblyklik onregmatig opgelê is. Verder gee Marnewick die leser ook 'n blik op sy eie lewe—grootword op 'n plaas, 'n afwesige pa, sy begin as aanklaer vir die staat en die ongenaakbaarheid van die regswêreld.

Sommige beskrywings is uiters grafies van aard, byvoorbeeld die lyfstraf wat die volwasse Van Buuren opgelê is. Die gedetailleerde beskrywing beklemtoon die barbaarsheid van die praktyk, asook die oneffektiwiteit daarvan om residivisme te voorkom: "Die les wat Van Buuren uit sy lyfstraf leer, is om nooit weer uitgevang te word nie." Ook word die leser die detail van Joy Aken se lykskouing nie gespaar nie. Alhoewel die boek min oor Joy Aken sê (die klem is hoofsaaklik op Van Buuren) bring die grubeskrywing van haar dood en lykskending balans en empatie by die leser teweeg. Insgelyks is die beskrywing

van die dodeselle in Pretoria Sentraal Gevangenis (asook Van Buuren se afwagting vir die galg) ontstellend: “Om 10:00 hang die beul sewe gevangenis (sic). Daar is twee sarsies want die galg kan net ses op ’n slag hanteer. Die slag van die swaar valdeure kan as trillings in die gebou se mure gevoel word [...] In die dodeselle ril elke veroordeelde”.

Die leser moet in gedagte hou dat die boek as kreatiewe niefiksie aangebied word en dat die dialoog tussen en denke van karakters gevolglik op aannames en die skrywer se pen gebaseer is. Die boek lees maklik sonder onnodige akademiese- of regstaal. Spel/tikfoute kom wel voor. Soms is die taalgebruik egter steurend argaïes, byvoorbeeld: “Die meisie is na bewering baie eerbaar” en woordgebruik soos “uitgifte”, “vrugafdrywing” en “vrye geslagtlike omgang”. Desnieteenstaande verskaf Marnewick prikkelende uitlokkers om die leser geïnteresseerd te hou, asook talle bondige opsommings om die lyn van die gebeure saam te vat te midde van die oorweldigende detail wat oor 523 bladsye strek.

Marnewick se analise van Van Buuren se persoonlikheid is enersyds verhelderend, maar andersyds ook beperk. Hy maak aanvanklik van die kenmerke van ’n narsissistiese persoonlikheid gebruik, maar betrek later in die boek ook antisosiale- en histrioniese persoonlikheidsgebreke in ’n poging om Van Buuren se realiteit en fantasiewêreld uit te beeld. Aan die een kant is die retrospektiewe ontleding problematies weens die spekulatiewe aard daarvan—soms word ’n kenmerk van hierdie persoonlikheidsversteurings aan Van Buuren toegedig op grond van ’n enkele gebeurtenis. Aan die ander kant word die breër konteks van kriminele etiologie buite beskouing gelaat en kon ontwikkelings-, sosiale proses- en lewensverloopteorieë aangewend word om beter insig rakende Van Buuren se geneigdheid tot kriminaliteit te verklaar. Die indiepte beskrywing van Van Buuren se botsings met die reg vanaf ’n jeugdige ou-

derdom laat immers die ruimte hiervoor: “Clarence was van kleins af in die moeilikheid, en nie sommer sulke moeilikheid nie, maar groot moeilikheid. En dit sou aanhou en aanhou”.

Weens die oorwig detail van die moordsaak en gevolglike lengte van die boek is die werk soms uitdagend om te lees. Potensiële lesers moet in gedagte hou dat die werk niefiksie is; dit is ’n indiepte ontleding en weer-gawe van ’n moord en die daaropvolgende ondersoek, verhoor en uiteindelijke straf. Marnewick slaag grotendeels daarin om die gebeure te herkonstrueer en analities aan te bied. Hy verskaf ook belangrike insigte rakende afwykende gedrag, die regstelsel en die doodstraf in die middel van die twintigste eeu in Suid-Afrika.

François Steyn

Francois.Steyn@up.ac.za

Universiteit van Pretoria

Pretoria